

OVER ANKERS EN VERBINDINGEN

PROFESSIONALITEIT EN CONTINUÛTEIT
IN HET FORENSISCH SOCIALE DOMEIN

OPENBARE LES
8 NOVEMBER 2018
DR. VIVIENNE DE VOGEL &
DR. JACQUELINE BOSKER

KENNISCENTRUM
SOCIALE INNOVATIE
LECTORAAT WERKEN
IN JUSTITIEEL KADER

HOGESCHOOL
UTRECHT

OVER ANKERS EN VERBINDINGEN

PROFESSIONALITEIT EN CONTINUÏTEIT
IN HET FORENSISCH SOCIALE DOMEIN

OPENBARE LES
8 NOVEMBER 2018
DR. VIVIENNE DE VOGEL &
DR. JACQUELINE BOSKER

KENNISCENTRUM
SOCIALE INNOVATIE
LECTORAAT WERKEN
IN JUSTITIEEL KADER

Voorwoord 5

Inleiding 9

1. ONTWIKKELINGEN IN HET FORENSISCH SOCIALE DOMEIN 13

2. PROFESSIONALITEIT VERSTERKEN 21

3. CONTINUÛTEIT IN DE KETEN VERBETEREN 33

4. ONDERZOEKSPROGRAMMA 41

Dankwoord 47

Lectoraat Werken in Justitieel Kader 50

Curricula vitae 52

Literatuur 54

Colofon 59

/ VOORWOORD

Het onderzoeksprogramma dat Jacqueline Bosker en Vivienne de Vogel presenteren bouwt voort op de tienjarige traditie van het lectoraat Werken in Justitieel Kader. Het draagt bij aan versterking van de kennisbasis van forensisch sociale professionals en aan onderbouwing van hun handelen. En daarmee aan verdere verankering van dit beroep in een gezamenlijke en relatief duurzame kennisbasis. Tegelijkertijd draagt het bij aan belangrijke vernieuwingen in de beroepsuitoefening. Verzwaring van de problematiek van de cliëntèle, veranderingen in de maatschappelijke en beleidsmatige context en verdieping van de kennisbasis maken voortduurende vernieuwing noodzakelijk.

Ankers versterken de professionele identiteit van forensisch sociale professionals. En daarmee van hun vermogen tot het leggen van koersvaste en hechte verbindingen met anderen. Verbindingen met de context die hen noodzaakt tot een innovatieve houding. Met de partners die betrokken zijn bij hun complexe maatschappelijke opdracht, met cliënten en hun sociale omgeving en met sociale en zorgprofessionals buiten het forensisch sociale werk.

Expliciete en gefundeerde kennis en goed onderbouwde methoden leiden echter geen eigen leven. Deze kunnen in de praktijk pas 'werken' in handen van effectieve professionals. Professionals die gebruikmaken van die kennis en methoden en achter hun werkwijze staan. Met persoonlijke eigenschappen en relationele vaardigheden die nodig zijn om zich te kunnen verbinden met mensen die ernstig beschadigd zijn. Of die zelf soms zware schade aanrichten aan anderen. 'Wie werkt?' is en blijft daarom een essentiële vraag.

Het forensisch sociale werk is complex, spannend en van groot maatschappelijk belang. De professionals doen hun werk met passie. Daarom blijven hun vraagstukken leidend en blijven zij de

belangrijkste partners van het lectoraat. Opdat zij zelfbewuste en flexibele dragers kunnen zijn van hun professionele identiteit en van de innovaties van hun beroep.

Dr. Anneke Menger
Emeritus lector Werken in Justitieel Kader

**“GOEDE SAMENWERKING
ROND EEN CLIËNT
VRAAGT EEN
GEZAMENLIJKE VISIE
OVER AFBOUW VAN
DELINQUENT OF
RISICOVOL GEDRAG.”**

/ INLEIDING

In Nederland werken ruim 20.000 sociale hbo-professionals in een justitieel kader. Dat zijn bijvoorbeeld reclasseringswerkers, groepsleiders in justitiële jeugdinrichtingen of forensisch psychiatrische instellingen, casemanagers in penitentiaire inrichtingen of professionals in de jeugdbescherming of forensische verslavingszorg. Deze forensisch sociale professionals hebben de taak te adviseren over of toezicht te houden op volwassenen of kinderen die een risico voor anderen vormen, of die zelf gevaar lopen, en hen zo goed mogelijk te begeleiden of behandelen om de kans op terugval te verkleinen. Daarmee zetten zij zich in voor een veilige en leefbare samenleving. Belangrijke vragen waar de professionals dagelijks mee te maken hebben zijn bijvoorbeeld: is de veiligheid van een kind in het geding en moet het kind onmiddellijk bij de ouders worden weggehaald? Moet direct worden ingegrepen wanneer een reclasseringscliënt een voorwaarde schendt? Kun je met een tbs-er naar buiten op verlof? De forensisch sociale professionals combineren de taak van zorg of begeleiding met het uitvoeren van controle. Ze werken daarmee continu in een spanningsveld tussen begrenzen en zelfregie van de cliënt, tussen re-integratie van delinquenten en maatschappelijke veiligheid. Veel van de cliënten met wie ze werken zijn niet direct gemotiveerd en dikwijls stoten zij met hun gedrag anderen van zich af. Dit werk vraagt naast effectieve methodieken dan ook om specifieke competenties van de professionals. Gerichte opleidingen en trainingen zijn hierbij essentieel.

De laatste jaren is in het forensische veld sterk de nadruk komen te liggen op het bevorderen van professionaliteit en op interdisciplinair werken. Professionals uit het justitiële, zorg- en sociale domein werken steeds vaker samen met als doel continuïteit in de justitiële keten te verbeteren. Dit is niet altijd eenvoudig. Om goed te kunnen samenwerken rond een cliënt, is het noodzakelijk om een gezamenlijke visie te hebben over hoe delinquent of ander risicovol gedrag af te bouwen is.

Het lectoraat Werken in Justitieel Kader ondersteunt forensisch sociale professionals door in én met de praktijk onderzoeken uit te voeren en de kennis die daaruit voortvloeit te delen en integreren in de praktijk en het onderwijs. Het lectoraat richt zich hierbij op wat al deze forensisch sociale professionals bindt, zoals beslissingen nemen in complexe situaties en interveniëren om risico's van terugval in schadelijk gedrag te verminderen. Professionaliteit en continuïteit in het forensisch sociale domein zijn de hoofdonderzoeksthema's van het lectoraat. Het bevorderen van adequaat handelen en verbeteren van samenwerking en continuïteit in de keten staan hierbij centraal. Tevens wil het lectoraat een bijdrage leveren aan het ontwikkelen en toepassen van een gezamenlijke visie voor het werken in het forensisch sociale domein. In deze openbare les zullen wij uiteenzetten hoe wij hier de komende jaren vorm aan gaan geven.¹

¹ De tekst voor deze openbare les is mede gebaseerd op gesprekken met vertegenwoordigers van Reclassering Nederland, Stichting Verslavingsreclassering GGZ, Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering, Dienst Justitiële Inrichtingen, William Schrikker Stichting Jeugdbescherming & Jeugdreclassering, Samen Veilig Midden Nederland, Openbaar Ministerie, Expertisecentrum Forensische Psychiatrie, diverse forensische zorginstellingen, Instituut voor Social Work HU, Instituut voor Recht HU, Instituut voor Veiligheid HU, en Instituut voor Ecologische Pedagogiek HU.

**“PROFESSIONALS EN
ORGANISATIES MOETEN
OP GROND VAN
HUN VAKMANSCHAP
NIEUWE WERKWIJZEN
ONTWIKKELEN.”**

1 / ONTWIKKELINGEN IN HET FORENSISCH SOCIALE DOMEIN

De afgelopen tien jaar is er veel veranderd binnen het forensisch sociale domein. Naast inhoudelijke en wetenschappelijke ontwikkelingen die allerlei nieuwe instrumenten en methodieken hebben opgeleverd², is het forensisch sociale domein anders georganiseerd. Gemeenten kregen een grotere rol en diverse stelsel- en beleidswijzingen hebben tot veranderingen geleid. Naast positieve effecten hebben deze ontwikkelingen ook geleid tot een toegenomen druk op het domein en de professionals die er werken. Hoewel er duidelijke verschillen zijn per forensische doelgroep en instelling lijken er momenteel een aantal problemen te spelen binnen het gehele forensisch sociale domein, zoals onvoldoende gekwalificeerd personeel, financiële onzekerheden en een toename in administratieve lasten. Een (te) hoge werkdruk wordt door veel professionals werkzaam binnen het forensisch sociale domein ervaren en dit wordt ook erkend in diverse onderzoeken (Inspectie Justitie en Veiligheid, 2018; Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming, 2018).

Het is onmogelijk om uitputtend en volledig te zijn in deze openbare les. Hieronder beschrijven we eerst de belangrijkste stelsel- en beleidswijzingen en wat deze betekenen voor het werk van forensisch sociale professionals. Vervolgens gaan we nader in op een drietal ontwikkelingen die van belang zijn voor het werken in het forensisch sociale domein, te weten 1. de sterkere nadruk op persoons- en contextgerichte aanpak; 2. de veranderende doelgroep; en 3. de sterkere nadruk op interdisciplinair werken. Tot slot beschrijven we de belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van onderwijs voor forensisch sociale professionals.

² Met name dient hier het Risk Need Responsivity model (RNR; Bonta & Andrews, 2017) te worden genoemd als een van de leidende wetenschappelijk onderbouwde werkmodellen voor de praktijk van forensische zorg, het gevangeniswezen en de reclassering (zie ook hoofdstuk 2). Werken met het RNR-model ondersteunt onder andere het gebruik van risicotaxatie-instrumenten en het inzetten van bewezen effectieve interventieprogramma's.

Stelsel- en beleidswijzigingen

Transitie en transformatie jeugdzorg

Een belangrijke ontwikkeling die veel invloed heeft gehad op de jeugdzorg, waaronder de brede jeugdbescherming, is de invoering van de Jeugdwet in 2015. Sinds januari 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor de jeugdzorg. De zorg wordt lokaal georganiseerd, met een focus op preventie, waarbij meer wordt uitgaan van de eigen mogelijkheden van gezinnen. In alle gemeenten zijn lokale teams ingericht die een eerste aanspreekpunt vormen voor burgers, en die zo nodig gespecialiseerde zorg inschakelen. Meer nadruk op preventieve en lichte ondersteuning zou het beroep op gespecialiseerde zorg moeten verminderen. Vooruitlopend daarop ging de transitie gepaard met een bezuiniging op het beschikbare budget voor jeugdzorg. In een eerste evaluatie concluderen Friele en collega's (2018) dat de decentralisatie naar gemeenten (transitie) inmiddels vorm heeft gekregen, maar dat de transformatiedoelstellingen nog niet gerealiseerd zijn. Er zijn vragen over de kwaliteit van lokale teams, met name als het gaat over complexe doelgroepen of adequaat reageren op veiligheidsvragen. De beoogde verbetering in samenwerking tussen verschillende professionals die bij een gezin betrokken zijn krijgt nog onvoldoende vorm. Er is sprake van oplopende wachtlijsten en een grote toename van administratieve taken. Wel wordt geconstateerd dat cliënten beter worden betrokken bij beslissingen over hulp en meer ruimte krijgen om zelf, samen met het eigen netwerk, oplossingen te vinden voor signalen van onveiligheid (Bosker, Lünemann, Hemrica, Smeenk & Bitter, 2018).

Stelselwijzigingen forensische zorg

De stelselwijziging forensische zorg die in 2008 werd ingezet heeft het forensische zorglandschap sterk veranderd. Er zijn inmiddels 28 forensische zorgtitels³, waarvan 24 strafrechtelijke en er zijn vele forensische zorgaanbieders bij gekomen. Positief is dat de toegang tot de forensische zorg het laatste decennium sterk is verbeterd. Er is een grotere nadruk gekomen op ambulante behandelen. Dat biedt belangrijke voordelen, onder andere doordat de

cliënt beschermende factoren als werk, familie en vrijetijdsbesteding kan handhaven. Door deze ambulantisering is echter wel een grotere groep patiënten met zeer complexe problematiek in de forensische intramurale zorg ontstaan. In diverse rapporten wordt geconcludeerd dat de druk op behandelteams in de forensische zorg dusdanig hoog is opgelopen dat de veiligheid voor professionals en cliënten in het geding is, evenals de kwaliteit van de forensische zorg. Zo concludeerde de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ, 2018) recentelijk dat onder andere het tekort aan goed geschoold en ervaren personeel een groot risico vormt voor de veiligheid en kwaliteit van zorg binnen Forensisch Psychiatrische Klinieken (FPK) en Forensisch Psychiatrische Afdelingen (FPA). Ook de hoge werk- en regeldruk, financiële onzekerheden en een negatief imago van de forensische sector werden genoemd als problematisch. In de afgelopen jaren is in de maatschappij een steeds grotere nadruk komen te liggen op veiligheid en repressie en er lijkt een verminderde tolerantie voor afwijkend gedrag te bestaan. Vanuit de maatschappij bestaan hoge, mogelijk niet-realistische verwachtingen over veiligheid en het voorkomen van delicten.

² Voorbeelden van forensische zorgtitels zijn TBS met dwangverpleging of plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders (ISD maatregel). Zie voor meer informatie: <https://www.forensischezorg.nl/introductie/keten-forensische-zorg/forensische-zorgtitels>.

³ Recente voorbeelden waarbij problemen met personeelsbezetting een rol speelden zijn het steekincident in 2017 waarbij een medewerker door een patiënt om het leven werd gebracht (Inspectie Justitie en Veiligheid, 2018) en de casus Michael P. die een ernstig delict pleegde terwijl hij in een FPA verbleef. In het rapport van de Inspectie Justitie en Veiligheid (2017) wordt vermeld: “de inhuurkrachten zijn soms onvoldoende bekend met de (betreffende) forensische setting en de (betreffende) patiënten met complexe psychiatrische problematiek. Dit kan leiden tot het minder goed duiden van en betekenis geven aan de gedragingen van patiënten.” In een reactie van GGZ Nederland wordt gesteld dat de problemen met de personeelstekorten worden herkend: “GGZ Nederland maakt zich ernstig zorgen over de gevolgen van de arbeidsmarktcrapte. De personeelstekorten leiden tot een risico voor de continuïteit van de zorg aan ggz-patiënten” (<https://www.ggznieuws.nl/home/reactie-ggz-nederland-op-inspectierapport-fpa-kliniek-aventurijn/>).

Naast de toegenomen zwaarte van de doelgroep is het werk ingewikkelder geworden door de grote diversiteit aan forensische zorgtitels en rechtsposities binnen een instelling. Dit maakt het voor zowel de professionals als de patiënten onoverzichtelijk wat wel en niet is toegestaan. Doordat het moeilijk is om gekwalificeerd personeel te vinden werkt men regelmatig met relatief onervaren, voor de cliënten onbekende invalkrachten. Dit kan risico's vergroten.

Veranderingen in het werken in het forensisch sociale domein

Meer nadruk op persoons- en contextgerichte aanpak

Binnen de strafrechtketen bestaan verschillende initiatieven gericht op een meer persoons- en contextgerichte aanpak van delinquent gedrag. Zo werken Openbaar Ministerie, het gevangeniswezen en de reclassering sinds 2016 aan verbetering van de samenwerking, waarbij betekenisvol sanctioneren centraal staat (Lünnemann, Bosker, Van Dijk, Doornebal & Broekhuizen, 2017). Er wordt zo veel mogelijk tegemoet gekomen aan de noodzakelijke hulpverlening of zorg die mensen nodig hebben om niet opnieuw met het strafrecht in aanraking te komen. Waar mogelijk wordt daar in de sanctie rekening mee gehouden. Daarnaast wordt geïnvesteerd in betere samenwerking tussen justitiële organisaties, effectieve uitwisseling van informatie, meer creativiteit in de invulling van strafrechtelijke trajecten, en een betere samenwerking met het sociale en zorgdomein. Ook in de whitepaper over de toekomst van de sanctie-uitvoering Koers en Kansen (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2017) is een sterke verbinding tussen sanctie-uitvoering en de gemeentelijke integrale aanpak een van de pijlers voor de toekomst. Deze ontwikkeling doet een appèl op professionals en organisaties om op grond van hun vakmanschap nieuwe werkwijzen te ontwikkelen. In de jeugdbescherming zien we vergelijkbare ontwikkelingen (Donker & Hanrath, 2016).

Veranderende doelgroep

Door wijzigingen in de organisatie, maar bijvoorbeeld ook bezuinigingen in de reguliere geestelijke gezondheidszorg (Schakelteam

personen met verward gedrag, 2017), zijn er aanzienlijke veranderingen ontstaan in de doelgroep waarmee men werkt. In de forensische zorg wordt een groep gezien met veel zwaardere en meervoudige problematiek. Dit is met name het geval bij Justitiële Jeugdinrichtingen (JJJ) door veroudering van de doelgroep na de invoering van het adolescentenstrafrecht en bij de zogenoemde Overige Forensische Zorg (OFZ⁴, zie RSJ, 2018).

De 'lichtere gevallen' komen vaker terecht in het sociale domein, waar de professionals minder bekend en opgeleid zijn voor het werken met forensische cliënten. Doordat forensische cliënten vaak moeite hebben zich te conformeren aan de omgangsvormen die van hen worden verwacht en het ook vaak lastig vinden om een hulpvraag te formuleren, krijgen ze ook moeilijker de hulp die ze juist wel nodig hebben. Verder is een aanzienlijk deel van deze cliënten niet intrinsiek gemotiveerd voor behandeling of begeleiding en waren eerdere interventies vaak niet succesvol. Hoewel deze cliënten doorgaans een laag recidiverisico hebben, is hulp vaak nodig omdat zij niet goed zelfstandig kunnen functioneren en regelmatig kampen met psychische problematiek. Voor deze groep is het van belang dat zij zo snel mogelijk binnen het sociale domein geholpen kunnen worden, bijvoorbeeld met het op orde brengen van hun financiën, opvoeden van hun kinderen of voeren van hun huishouden.

Grotere nadruk op interdisciplinair samenwerken

Domeinoverstijgend werken en samenwerking zijn steeds belangrijker geworden. Dat vraagt van de professional om buiten de eigen discipline te kunnen denken en handelen. Dit is niet altijd eenvoudig. Er zijn vaak andere termen, belangen, werkwijzen en cultuur. Tegelijkertijd zien we dat elkaars perspectief en werkwijze kennen een belangrijke voorwaarde is om effectief met elkaar te kunnen werken. Dat vraagt om investeren in die samenwerking:

⁴ De term Overige Forensische Zorg wordt doorgaans gebruikt voor forensische zorgtitels anders dan de tbs-maatregel.

elkaar regelmatig spreken, zowel over casuïstiek als over visie en werkwijze. Interdisciplinair werken leidt ook tot een steeds grotere noodzaak om informatie te delen. Dit kan soms lastig zijn in verband met de aangescherpte privacywetgeving.

Ontwikkelingen in het onderwijs voor forensisch sociale professionals

Ondanks de complexiteit van het vakgebied en de grote maatschappelijke impact van het werk besteedden hbo-opleidingen tot voor kort relatief weinig aandacht aan de specifieke expertise die nodig is voor het forensisch sociale werkveld. Daar worden gelukkig goede en belangrijke stappen in gezet (Bosker, Hanrath, Marks, De Boois & Van Egdom, 2018). De meeste hbo-opleidingen kennen inmiddels een minor werken in gedwongen kader. Enkele jaren geleden is bij Hogeschool Utrecht een masteropleiding gestart voor forensisch sociale professionals. Binnen de opleiding Social Work is recent een forensisch accent ingericht. Verder zijn recentelijk door het werkveld, het lectoraat Werken in Justitieel Kader en Movisie zeven competenties geformuleerd waarin de combinatie van begeleiden en toezichthouden nader uitgewerkt wordt (Radema, Van Rest & Hens, 2017⁵). Deze competentieset biedt zowel voor het werkveld als voor het hbo een goede basis om opleidingen en trainingen voor forensisch sociale professionals verder vorm te geven. Een gezamenlijke competentieset als basis biedt mogelijkheden om de verschillende opleidingen goed op elkaar aan te laten sluiten en een breed scholingspalet te ontwikkelen voor het hele werkveld, waardoor professionals gemakkelijker kunnen overstappen van de ene naar de andere organisatie.

Tot slot

Diverse ontwikkelingen hebben dus hun weerslag op het dagelijkse werk van forensisch sociale professionals. Hun werk is relevant en interessant, maar ook complex en intensief. De verantwoordelijkheden zijn groot, de werkdruk hoog, de doelgroep complex

⁵ Zie <https://www.movisie.nl/publicaties/competentieset-forensisch-sociaal-professional>.

en de verwachtingen vanuit de maatschappij hoog. De forensisch sociale professional moet een duizendpoot zijn: aandacht en zorg hebben voor de cliënt, signaleren als het niet goed gaat, maar ook controleren en ingrijpen wanneer nodig, en – niet te vergeten – netjes registreren en documenteren. Dit alles vraagt veel van de professionals die dagelijks met deze complexe doelgroep werken.

**“VOOR EFFECTIEF
PROFESSIONEEL
HANDELEN ZIJN
GUIDELINES, MINDLINES,
CLIENTLINES EN
PERSONAL LINES
NODIG.”**

2 / PROFESSIONALITEIT VERSTERKEN

Het belang van professionaliteit

Al sinds de start in 2008 benadrukt het lectoraat het belang van effectief professioneel handelen als een noodzakelijke aanvulling op de vraag naar effectieve interventies en methodieken (Hermanns & Menger, 2009). In het begin van deze eeuw was er vooral aandacht voor erkende programma's en interventies die integer (lees: volgens de handleiding) moeten worden uitgevoerd. Effectief professioneel handelen gaat daarnaast bijvoorbeeld ook over een effectieve werkalliantie aan kunnen gaan, een pro-sociaal rolmodel zijn, overtuigingskracht van de professional en geloof in de eigen werkwijze (Menger, 2018b; Trotter, 2015). De laatste jaren is er steeds meer aandacht voor deze algemene factoren voor effectiviteit die gerealiseerd worden door effectief handelende professionals.

Vakmanschap is een van de drie centrale veranderlijnen voor het versterken van de sanctie-uitvoering in het programma Koers en Kansen (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2017). Meer ruimte voor professioneel handelen is ook al enige jaren een speerpunt bij de reclasseringsorganisaties, vanuit de veronderstelling dat daarmee beter aangesloten kan worden bij dat wat verdachten en veroordeelden nodig hebben om hun delinquente gedrag af te bouwen. In de nieuwe visie op het gevangeniswezen is versterken van het professioneel handelen een belangrijk thema (Kamerstukken II 2017/2018, 24587, nr. 723). De Raad voor de Kinderbescherming wil uitgaan van de eigen kracht van professionals door het inrichten van zelfsturende teams. Kenmerkend in al deze ontwikkelingen is dat er meer ruimte komt voor de professionals om zelf en in samenwerking met elkaar het handelen vorm te geven, waarbij tevens een appèl wordt gedaan op hun verantwoordelijkheid om daarbij gebruik te maken van de state-of-the-art-vakkennis en vaardigheden.

Guidelines en mindlines. Over wetenschap en praktijkervaring

Effectief professioneel handelen is onder andere gebaseerd op de expliciete, wetenschappelijk onderbouwde kennis van het vak. De afgelopen decennia heeft de kennisbasis voor het vakgebied van forensisch sociale professionals zich enorm ontwikkeld. We weten steeds beter waarom mensen delicten plegen, wat oorzaken zijn van kindermishandeling, wat mensen nodig hebben om hun delinquente of ander risicovol gedrag af te bouwen en welke interventies wel of niet blijken te werken. In de forensische zorg en brede jeugdbescherming wordt dergelijke kennis vastgelegd in richtlijnen die door de beroepsgroep worden onderkend. Reclassering en gevangeniswezen gebruiken erkende gedragsinterventies die wetenschappelijk zijn onderbouwd, en methodische handboeken waarin actuele wetenschappelijke kennis is gebundeld (bijvoorbeeld Menger, Krechtig & Bosker, 2016).

“DE VELE PROFESSIONALS DIE DAGELIJKS WERKEN MET DELINQUENTEN, SLACHTOFFERS, FAMILIE EN BUURTBEWONERS ZIJN EEN BEPALENDE FACTOR VOOR DE EFFECTIVITEIT VAN SANCTIES.”

(Ministerie van Justitie en Veiligheid)

Het is van belang dat professionals op de hoogte zijn van de state-of-the-art-kennis van hun vakgebied en deze weten toe te passen in hun dagelijks handelen. Het ontsluiten van deze kennis is echter geen gemakkelijke opgave. De waan van de dag laat veelal te weinig ruimte voor het bijhouden van vakliteratuur. Initiatieven om deze literatuur toegankelijker te maken, bijvoorbeeld in de vorm van handboeken of websites, worden gewaardeerd maar vaak beperkt geraadpleegd. Tevens blijkt uit verschillende onderzoeken, zowel in Nederland als internationaal, dat belangrijke principes voor effectief afbouwen van delinquent gedrag slechts beperkt worden toegepast in het werken met delinquenten (Bonta, Rugge,

Scott, Bourgon & Yessine, 2008; Bosker, 2015).⁶

Het professioneel handelen in de dagelijkse praktijk blijkt voor een aanzienlijk deel gestuurd door *tacit knowledge*, geïnternaliseerde kennis gebaseerd op werkervaring, interactie met collega's of deskundigen, en mede gevoed door beleid en regelgeving in het eigen vakgebied (Wieringa & Greenhalgh, 2015). In de medische wetenschappen wordt deze kennis ook wel aangeduid als 'mindlines', in aanvulling op de expliciete kennis die is gevat in 'guidelines', richtlijnen hoe te handelen bij bepaalde problematiek. Professionals spreken vaak van intuïtie. Het gebruiken van tacit knowledge is een essentieel en noodzakelijk onderdeel van professioneel handelen: omdat niet alle praktijkvragen direct oplosbaar zijn met empirisch onderbouwde methoden (Gorissen, 2017), omdat er verschillende problemen tegelijkertijd spelen, cliënten niet allemaal hetzelfde reageren op een interventie, en ook de omgeving van de cliënt van invloed is.

“TACIT KNOWLEDGE, GEÏNTERNALISEERDE KENNIS, IS EEN ESSENTIEEL ONDERDEEL VAN PROFESSIONEEL HANDELEN.”

Intuïtief handelen is echter niet altijd gebaseerd op tacit knowledge. Snelle, intuïtieve oordelen en beslissingen kunnen ook beïnvloed worden door associatie, emotie of selectief gebruik van herinneringen en zo leiden tot vertekeningen (Kahneman, 2011). Zo kan bijvoorbeeld een ernstige recidive ertoe leiden dat professionals minder risico willen nemen en daarom voor de cliënten die ze daarna begeleiden een strikter kader hanteren. Ook is bekend dat professionals, als ze eenmaal een verklaring hebben voor het

⁶ Overigens is dit niet uniek voor het forensisch sociaal werk. Ook onderzoek onder bijvoorbeeld medische professionals laat zien dat zij weinig gebruikmaken van empirisch onderzoek, richtlijnen en andere vormen van formele kennis (Wieringa & Greenhalgh, 2015).

gedrag van de cliënt of een idee over de noodzakelijke interventie, daar moeilijk meer van af stappen en geneigd zijn informatie die hun opvatting tegenspreekt naast zich neer te leggen. Of intuïtief handelen is gebaseerd op *tacit knowledge* of op associatie of emotie is veelal lastig te onderscheiden (Kahneman & Klein, 2009). Desgevraagd blijken professionals vaak slecht in staat om te expliciteren wat de bron is van hun kennis (Spierts, Van Pelt, Van Rest & Verweij, 2017). Toch is dat wel van belang. Zeker bij interventies in een gedwongen kader moeten professionals hun handelen kunnen onderbouwen en verantwoorden. Om het professioneel handelen te versterken zijn naar ons idee twee zaken van belang: het gebruik van expliciete kennis in de dagelijkse werkpraktijk versterken en de kwaliteit van reflectie verbeteren.

Versterken gebruik expliciete kennis

De constatering dat onderbouwde kennis maar beperkt wordt toegepast in de praktijk heeft geresulteerd in verschillende initiatieven in Canada, de Verenigde Staten, Australië en Groot-Brittannië gericht op extra scholing van reclasseringswerkers. Daarbij ging het veelal om trainingen van enkele dagen, vaak aangevuld met terugkomdagen of periodieke coaching (Bourgon, Bonta, Ruggie & Gutierrez, 2010; Chadwick, Dewolf & Serin, 2015). In een meta-analyse over het effect van deze trainingen concluderen Chadwick en collega's (2015) dat professionals na een dergelijke training empirisch onderbouwde kennis beter toepassen in de praktijk. Deze wijze van reclasseringstoezicht bleek bovendien te leiden tot een beperkte, maar significante afname van recidive.

In bovengenoemde studies was het Risk-Needs-Responsivity (RNR)-model een belangrijk onderdeel in de scholing, aangevuld met enkele eerder genoemde algemene factoren van professionele effectiviteit. Het RNR-model bestaat uit een combinatie van principes van effectief handelen voor forensisch sociale professionals en is gebaseerd op een bundeling van wetenschappelijk onderzoek over de afbouw van delinquent gedrag (Bonta & Andrews, 2017). Deze principes zijn relatief eenvoudig toe te passen en kunnen fungeren als professionele ankerpunten waarin de

essentiële empirische vakkennis gebundeld is. Dergelijke ankerpunten kan men gemakkelijk paraat hebben, ook als er relatief snel gehandeld moet worden. Het zou om die reden zinvol zijn om ook enkele belangrijke algemene factoren van professionele effectiviteit, bijvoorbeeld inzichten over de werkaliantie in het gedwongen kader, te vertalen in leidende principes. Het is van belang om leidende principes zo te formuleren dat deze begrijpelijk en bruikbaar zijn voor uitvoerend professionals.

Een dergelijk model met leidende principes, gebaseerd op empirisch onderzoek en geformuleerd met de praktijk, zou bij kunnen dragen aan een werkpraktijk die een stevige basis heeft in de empirische kennis over afbouw van delinquent gedrag. Uiteraard kan een dergelijk model niet alle kennis bevatten die relevant is voor de uitvoering van het forensisch sociale werk. Kennis over (de aanpak van) specifieke problematieken, delictgroepen of cliënttypen zal aanvullend gebruikt moeten worden. Voor gebruik ervan is ondersteunende training en coaching essentieel (Chadwick e.a., 2015).

Versterken professionele reflectie

Het is belangrijk dat forensisch sociale professionals regelmatig reflecteren op hun praktijk, individueel en gezamenlijk. Onderdeel van die reflectie is de ervaringen en inzichten te verbinden aan de expliciete kennis. Geenen (2017, p. 41) definieert reflecteren als “terugblikken op een ervaring (denken, voelen, willen en handelen), evenals op de context waarin deze plaatsvindt, je bewust worden van die ervaring en deze verbinden aan bestaande kennis, er betekenis aan verlenen en daarvan leren.” Dit is een essentieel onderdeel van professioneel leren. Dat geldt zeker ook voor forensisch sociale professionals, die deels zelf het instrument zijn (Menger & Krechtig, 2016), en die werken met een diversiteit aan cliënten die ieder hun unieke en vaak complexe combinatie van problemen hebben en hun eigen individuele weg om daar uit te komen (McNeill, 2009). Het is bovendien een manier om impliciete ervaringskennis expliciet en daardoor overdraagbaar te maken. Hoewel reflectie behoort tot de standaardactiviteiten van forensisch

sociale professionals (in opleiding) en gezamenlijke bespreking van en reflectie over casuïstiek gemeengoed is, wordt daarbij over het algemeen nauwelijks de verbinding gemaakt met de expliciete kennisbasis (Krechtig, 2018; Spierts e.a., 2017). Dat is wellicht niet zo verwonderlijk, want om dat te kunnen doen moeten professionals die kennisbasis paraat hebben, en moeten ze tijdens de reflectie kunnen beoordelen welke theorie of welk theoretisch concept behulpzaam kan zijn bij het beoordelen van de situatie (Krechtig, 2018). Dit is geen eenvoudige opgave. Wat daaraan vooraf gaat is het goed leren toepassen van empirische kennis. In het onderwijs aan werkende professionals merken we dat zij het vaak lastig vinden om deze kennis toe te passen op specifieke situaties in hun eigen praktijk. Actief oefenen met het toepassen van kennis (bijvoorbeeld de hierboven genoemde leidende principes), inclusief goede feedback daarop, is daarvoor noodzakelijk.

Clientlines. Over de rol van de cliënt en zijn of haar omgeving

Naast expliciete, wetenschappelijk onderbouwde kennis en professionele ervaringskennis is er nog een derde bron van kennis die medebepalend is voor het professioneel handelen en die wordt ingebracht door de cliënt. Wensen, voorkeuren en ervaringskennis van cliënten worden bijvoorbeeld in de medische wetenschappen en de jeugdzorg beschouwd als een essentiële pijler voor het bepalen van het gewenste interventietraject (Gorissen, 2017). Aansluiten bij wat voor de cliënt van belang is bevordert de motivatie van cliënten om hun medewerking te verlenen aan de bemoeienis. Bovendien kunnen cliënten op grond van hun ervaringen aangeven wat voor hen werkzaam is in een specifieke situatie.

De cliënt als medebepaler van een effectief interventietraject heeft binnen het justitiële domein pas recent meer aandacht gekregen. In veel onderzoek naar effectieve strafrechtelijke interventies lijkt de cliënt beschouwd te worden als een passieve ontvanger van die interventie, en zijn het vooral de professionals die bepalen wat er moet gebeuren en hoe. De cliënt is echter een essentiële actor als het gaat om de effectiviteit van de bemoeienis. Professionals in het gedwongen kader werken met cliënten waarvan wij

als samenleving vanwege de maatschappelijke veiligheid vinden dat hun gedrag moet veranderen. Deze cliënten vragen veelal niet uit zichzelf om hulp en verzetten zich daar soms actief tegen. Dat hoeft geen reden te zijn om cliënten of hun directe omgeving geen actieve rol te geven in besluitvorming over en uitvoering van een traject. Ervaringen in de jeugdbescherming (Bosker e.a., 2018) en forensische psychiatrie (Fluttert, 2016) laten zien dat dit goed mogelijk is.

“DE CLIËNT ALS MEDEBEPALER VAN EEN EFFECTIEF INTERVENTIETRAJECT.”

Met de Jeugdwet die in 2015 werd ingevoerd zijn eigen kracht en regie van cliënten meer dan in het verleden het uitgangspunt, ook in een gedwongen kader. Daar waar de veiligheid van kinderen in het geding is wordt een kader gesteld in de vorm van een maatregel of voorwaarden. Daarbinnen is het uitgangspunt dat cliënten zo veel mogelijk zelf, en met hun sociale omgeving, bepalen hoe ze aan de voorwaarden voldoen en hoe ze ervoor gaan zorgen dat het voldoende veilig wordt voor jeugdigen of in het gezin (Bosker e.a., 2018). Ervaringen in de jeugdbescherming laten zien dat dit ook spannend kan zijn. Het risico dat een ouder toch weer gewelddadig wordt of dat een jongere zich laat meeslepen in ongewenst gedrag door zijn of haar vriendengroep kan aanleiding zijn voor professionals om de ruimte voor cliënten in te perken. Het steeds weer vinden van de goede balans tussen begrenzen en ruimte geven is één van de grote uitdagingen van een forensisch sociale professional.

Personal lines. Over persoonskenmerken en attitude van de professional

We weten steeds beter hoe professionals cliënten adequaat kunnen ondersteunen bij de afbouw van delinquent of ander risicovol gedrag. Hierboven beschreven we het belang van het inzetten van bewezen effectieve interventies. Deze bevatten zowel programmatische beschrijvingen als algemene werkzame factoren die in

het werkcontact worden toegepast. Daarnaast beschreven we het belang van professionele ervaringskennis en het betrekken van de cliënt en zijn of haar netwerk. Er is nog een vierde component van belang en die noemen we om de terminologie door te zetten 'personal lines'. Daarmee bedoelen we persoonskenmerken en attitudes van de professional, bijvoorbeeld emotionele stabiliteit of attitudes ten opzichte van delinquent gedrag.

Het verloop van personeel is bij veel organisaties in dit domein aanzienlijk, met name in het eerste jaar. Wat maakt dat deze professionals weer uitstromen? Zijn ze goed voorbereid op de complexiteit van het vak? We zien op het hbo dat de belangstelling van studenten voor dit werkveld groot is. Het recent ontwikkelde forensisch accent bij de opleiding Social Work van Hogeschool Utrecht trekt bijvoorbeeld veel studenten. Dat biedt perspectief voor het werkveld dat naarstig op zoek is naar nieuw personeel. Het is echter wel van belang dat men deze nieuwe aanwas ook weet te binden en behouden. Daarnaast worden ook ervaren professionals soms geconfronteerd met situaties die veel indruk kunnen maken, zoals agressie of voortdurend negatieve bejegening door cliënten. In een recent onderzoek in de forensische psychiatrie werd bij forensische begeleiders een verband gevonden tussen het meemaken van agressieve incidenten door hun patiënten en burn-out-klachten (De Looft, Didden, Embregts & Nijman, 2018). Adequaat omgaan met agressie, emotioneel instabiel of manipulatief gedrag vraagt meer dan de onderbouwde methoden van het vakgebied. Het gaat ook over de persoon van de professional en diens persoonlijke ervaringen, attitude en persoonlijke situatie. Meer zicht op de vraag welke professionals geschikt zijn voor dit werkveld en wat zij nodig hebben om het werk vol te blijven houden, is daarom relevant.

Hoewel daar nog niet veel onderzoek naar is gedaan, weten we er wel iets van. Zo blijken empathie, flexibiliteit, hechtingsstijl en emotionele stabiliteit van de professional van belang voor de werkrelatie met de cliënt (Menger, 2018b). Ook attitudes zoals het geloof in de veranderbaarheid van cliënten is een kenmerk van

professionele effectiviteit (Trotter, 2015). In hun onderzoek naar attitudes van professionals ten opzichte van persoonlijkheidsproblematiek bij forensische cliënten concluderen Beryl en Völlm (2017) dat een positieve houding van de professional de kans op succes voor de cliënt vergroot. Een negatieve houding daarentegen verhoogt de kans op stigma en daarmee uiteindelijke negatieve uitkomsten. Op grond van een literatuurreview over effectief reclasseringstoezicht concludeert Durnescu (2012) dat persoonskenmerken als oprechtheid, openheid voor het perspectief van de cliënt en respect van belang zijn. De empirische onderbouwing daarbij is echter nog beperkt. In een Europees onderzoek over veerkracht van reclasseringswerkers blijken naast kenmerken van professionals zoals grenzen kunnen stellen en een reële verwachting over het 'kunnen helpen' van cliënten, ook organisatie- en teamkenmerken van belang (Sperna, Weiland, Vogelvang & Vosters, 2013).

Werkmodel aspecten
van effectief
professioneel handelen
in het forensisch sociale
domein

Conclusie

Versterken van effectief professioneel handelen van forensisch sociale professionals blijft van groot belang om de afbouw van delinquent of ander risicovol gedrag te bevorderen, inclusie van delinquenten in de samenleving te ondersteunen, en de veiligheid van kinderen en jeugdigen te vergroten. In dit hoofdstuk hebben we aangegeven welke aspecten voor effectief professioneel handelen naar ons idee van belang zijn:

- *Guidelines*: meer en beter gebruik van wetenschappelijk onderbouwde vakkennis in de dagelijkse praktijk.
- *Mindlines*: beter expliciteren van ervaringskennis met behulp van professionele reflectiemethoden.
- *Clientlines*: een actieve rol van cliënten en hun sociale omgeving bij besluitvorming over en invulling van strafrechtelijke trajecten.
- *Personal lines*: meer inzicht in de rol van persoonskenmerken en attitudes van professionals, en anticiperen daarop door organisaties en opleidingen.

Deze aspecten van professionaliteit vormen de basis voor het onderzoek van het lectoraat Werken in Justitieel Kader. We willen benadrukken dat de invulling van deze aspecten mede wordt bepaald door de context waarin de professional handelt, bijvoorbeeld de wijze waarop het werk is georganiseerd en wet- en regelgeving. De maatschappelijke opdracht van de professional, en de waarden die deze probeert te realiseren, geeft mede richting aan de invulling van deze aspecten. In de figuur op pagina 29 hebben we dit werkmodel samengevat.

“VERBETEREN VAN
CONTINUÏTEIT
IN DE JUSTITIËLE KETEN
EN MET HET SOCIALE
DOMEIN IS ESSENTIEEL
OM TERUGVAL
TE VOORKOMEN.”

3 / CONTINUÏTEIT IN DE KETEN VERBETEREN

Het belang van continuïteit

Wanneer de strafrechtelijke titel (bijna of voorwaardelijk) afloopt is het essentieel dat er een soepele overgang is naar eventuele vervolgvoorzieningen en/of maatschappelijke re-integratie. Goede huisvesting, werk en sociale inbedding kunnen helpen om terugval in delicten, (zelf)destructief, of overlastgevend gedrag te voorkomen. In de vijfde meting Monitor nazorg ex-gedetineerden (WODC, 2018) werd onlangs geconcludeerd dat het re-integratiebeleid waarin al tijdens detentie gewerkt wordt aan de zogenaamde basisvoorwaarden⁷ kan helpen tegen minder (snelle) terugval in delictgedrag. Met name het hebben van werk en het volgen van een opleiding hing samen met minder recidive. Onderzoek heeft aangetoond dat continue zorg en begeleiding na detentie of behandeling helpen om recidive of heropnames te voorkomen (o.a. Reynolds e.a., 2004). Uit een recent Nederlands onderzoek van Schaftenaar (2018) bij forensische patiënten uit een Forensisch Psychiatrische Kliniek (FPK) bleek dat patiënten waarmee na afloop van de maatregel actief contact gehouden werd, significant minder vaak recidiveerden in vergelijking met patiënten die dit contact niet aangeboden hadden gekregen. Het belang van goede aansluiting en samenwerking in de keten is dan ook groot voor de maatschappij en de ex-justitiabele of forensische cliënt zelf, maar ook voor zijn of haar omgeving en de betrokken professionals.

Discontinuïteit

In de praktijk blijkt dat er – ondanks goede intenties – juist vaak sprake is van discontinuïteit in de keten. De overgang naar de maatschappij is voor veel ex-gedetineerden en forensische cliënten te groot. De meesten van hen hebben problemen op het gebied van financiën, wonen en sociaal functioneren. Dikwijls is er sprake

⁷ Identiteitsbewijs, werk en inkomen, huisvesting, schulden en zorg.

van psychische problematiek, verstandelijke beperkingen, of problematisch middelengebruik, niet zelden in combinatie. Dit zijn allemaal risicofactoren die de kans op terugval in delinquent, (zelf-)destructief, of overlastgevend gedrag vergroten. Bovendien leidt het er vaak toe dat zij mensen in hun directe omgeving of professionals van zich afstoten. Dit kan bijvoorbeeld spelen bij professionals binnen het sociale domein die minder ervaren zijn in het werken met forensische cliënten en mogelijk ook vaker enige huiver hebben om met deze complexe groep cliënten te werken.

Al jaren zijn er problemen rondom de uit- en doorstroom vanuit de klinische forensische zorg (zie o.a. Nagtegaal, Van der Horst & Schönberger, 2011). Wanneer een terbeschikkingstelling (tbs)-patiënt doorstroomt naar de maatschappelijke opvang of een beschermende woonvorm krijgt hij of zij met een veelheid aan instellingen te maken. Regelmatig blijkt er onduidelijkheid te bestaan over de verdeling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Voor de patiënt, maar ook voor diens naasten en de betrokken professionals kan dit verwarring en frustratie opleveren. Ook in de ambulante forensische zorg of na een opname in een Penitentiair Psychiatrisch Centrum (PPC) blijkt het lastig om een soepele overgang naar eventuele vervolginstellingen of de maatschappij te realiseren.

Doorstroom vanuit het gevangeniswezen naar bijvoorbeeld de forensische zorg wordt bemoeilijkt door wachtlijsten voor de forensische zorg, en omdat het strafrestant onvoldoende tijd biedt om goed te kunnen behandelen. Ook bij de ISD-maatregel (Inrichting voor Stelselmatige Daders) die gericht is op het doorbreken van het uitzichtloze patroon van vastzitten bij veelplegers is continuïteit van zorg cruciaal. Na deze maatregel, die maximaal twee jaar duurt, is een passende vervolgoorziening en hulp bij het vinden van woning, werk en inkomen doorgaans nodig om terugval te voorkomen. Ook voor deze groep is het essentieel om al in een vroeg stadium de ketensamenwerking te organiseren. De casemanagers die met deze taak belast zijn, blijken niet altijd voldoende opgeleid en toegerust te zijn om deze taken adequaat te

vervullen. Zij lopen ook aan tegen belemmeringen op het gebied van wet- en regelgeving en financiering.

Ook in de jeugdzorg worden diensten aan het kind en gezin versnipperd aangeboden. Kwetsbare kinderen en gezinnen verliezen daarmee het vertrouwen in de hulpverlening omdat het te lang duurt voordat een kwetsbaar kind passende en samenhangende hulp ontvangt (Verheijden & De Lange, 2016). De samenhang in de toeleiding naar het gedwongen kader van de jeugdhulpverlening ontbreekt dikwijls. De transformatie in 2015 is er juist op gericht om dit te verbeteren, onder andere door meer lokaal te werken. In een eerste evaluatie van de Jeugdwet is geconcludeerd dat problematiek van gezinnen meer in samenhang wordt bekeken, maar dat gezinnen nog steeds te maken hebben met veel verschillende professionals die hun activiteiten nog onvoldoende op elkaar afstemmen (Friele, 2018).

Kortom, in het gehele forensisch sociale domein is sprake van belemmeringen in de continuïteit van begeleiding en zorg. Die kunnen ernstige gevolgen hebben: terugval in problematisch gedrag (recidive, verslaving, (zelf)destructief of overlastgevend gedrag) en verergering van psychische problematiek. Daarnaast is er een grote kans op verlies van inkomsten, verzekering en sociaal netwerk, oftewel verlies van potentieel beschermende factoren.

Knelpunten en verbetertrajecten

Over het ontstaan en de mogelijke oorzaken van discontinuïteit in de keten zijn verscheidene probleemanalyses geschreven (zie voor een bespreking De Vogel, 2018). Knelpunten zijn grofweg onder te verdelen in problemen op het gebied van wet- en regelgeving/bekostiging en in moeilijkheden in (het organiseren van) samenwerking. Wij zullen ons vooral richten op het tweede punt. De vraag die wij hierbij hebben is: hoe kunnen forensisch sociale professionals – binnen de bestaande context met belemmeringen op het gebied van wet- en regelgeving en financiën – zo goed mogelijk hun werk uitvoeren en interdisciplinair samenwerken?

“HOE KUNNEN FORENSISCH SOCIALE PROFESSIONALS – BINNEN DE BESTAANDE CONTEXTE – ZO GOED MOGELIJK HUN WERK UITVOEREN EN INTERDISCIPLINAIR SAMENWERKEN?”

Van januari 2016 tot juli 2017 liep het landelijk programma Continuïteit van zorg met als doel het verbeteren van de overgang van de forensische zorg naar de reguliere ggz en verstandelijk gehandicaptenzorg (zie www.continuiteitvanzorg.nl). De belangrijkste aanbevelingen in de eindrapportage zijn het vergroten van mogelijkheden van beveiligde zorg, goede doorstroom naar woonvoorzieningen en ambulante zorg, en het regelen van een vorm van toezicht nadat de strafrechtelijke titel of maatregel is afgelopen, om zodoende risico's te kunnen blijven monitoren en tijdig hulp te bieden (Continuïteit van zorg, 2017). Hiervoor zijn dekkende regionale afspraken en ketens voor opschaling en terugplaatsing nodig. Recentelijk is een zogenoemde ketenveldnorm ontwikkeld die financiers en aanbieders moet helpen om het contracteerproces goed vorm te geven en om beter te kunnen sturen op adequate inrichting van de zorg (AEF, 2018). In 2019 zal deze ketenveldnorm worden geïmplementeerd. Verder gaat in januari 2019 de Wet forensische zorg (Wfz) in, die verbeteringen op dit vlak beoogt: “De Wfz voorziet – anders dan de huidige wetgeving – in de noodzakelijke aansluiting van forensische zorg met andere vormen van de geestelijke gezondheidszorg. Zorgaanbieders moeten in dat kader zorgdragen voor een tijdige overdracht, op het moment dat na afloop van de strafrechtelijke titel zorg nog steeds noodzakelijk is” (www.forensischezorg.nl/beleid/juridisch-kader). Men verwacht overigens dat deze nieuwe wet de huidige problematiek binnen de forensische zorg nog niet voldoende zal oplossen (RSJ, 2018). Vanuit het programma Koers en Kansen zijn drie veranderlijnen (Veilig dichtbij, Levensloop centraal en Vakmanschap voorop) geformuleerd op basis waarvan projecten kunnen worden

gefinancierd. Een van de uitgangspunten van Koers en Kansen is dat justitie, zorg en gemeenten meer dan voorheen de handen ineen slaan voor een effectievere aanpak (zie [www.https://www.sanctieuitvoering.nl/over-het-project](https://www.sanctieuitvoering.nl/over-het-project)).

Inmiddels zijn in Nederland diverse (lokale) initiatieven gestart om continuïteit in de justitiële keten te verbeteren (zie voor een bespreking De Vogel, 2018). Meer in het algemeen werkt men steeds vaker interdisciplinair en domeinoverstijgend. Voorbeelden hiervan zijn de werkwijze ZSM (zie Krechtig, Menger, De Boois & Zuurbier, 2016), de veiligheidshuizen, en lokale TopX-aanpakken, waarbij meerdere ketenpartners intensief samenwerken. Er is echter nog maar weinig bekend over de effectiviteit van de diverse lopende initiatieven. Gedegen onderzoek is belangrijk, zodat verder geïnvesteerd kan worden in werkzame werkwijzen rond een cliënt.

Wat betekent dit voor de praktijk?

Vele beleidsstukken over het onderwerp continuïteit zijn opgeleverd in de keten, inclusief handreikingen voor de praktijk. De vraag is echter of en hoe deze op de werkvloer belanden, en of ze daadwerkelijk worden gebruikt. Een belangrijke vraag voor de komende periode is: wat kan de professional helpen om – binnen de huidige context en met bestaande wet- en regelgeving – zo goed mogelijk te kunnen werken? Hoe kan de professional bijdragen om continuïteit in de keten te bevorderen en zo goed mogelijk interdisciplinair samen te werken? Het is tevens belangrijk om hierin het perspectief van de forensische cliënt mee te nemen. Uiteindelijk moet het daadwerkelijke werk komen van de cliënt zelf, diens omgeving en de professionals. Meer inzicht krijgen in de behoeften van zowel cliënten als professionals is dan ook van belang. In 2018 is vanuit het programma Kwaliteit Forensische Zorg (KFZ) daarom een inventariserend onderzoek gestart waarin cliënten en professionals worden bevroegd wat hen verder zou kunnen helpen om continuïteit in de keten te verbeteren (De Vogel, Schaftenaar & Clerxc, 2018).

Een gezamenlijke visie ontwikkelen is nodig en ketensamenwerking moeten we stimuleren, organiseren en faciliteren. De reclassering kan een verbindende schakel zijn tussen gevangenis, forensische zorg en gemeentelijke instellingen, omdat zij in al deze domeinen actief is. De recente verbetering van de samenwerking tussen reclassering en gevangeniswezen biedt kansen om de continuïteit in het traject van delinquenten te versterken (Lünnemann e.a., 2017). Discontinuïteit in de aansluiting met (forensische) zorg, het sociale domein tussen het justitiële kader en vrijwillige begeleiding blijven aandachtspunten voor de toekomst.

Conclusie

Continuïteit in de justitiële keten verbeteren is essentieel om terugval te voorkomen. In dit hoofdstuk hebben we aangegeven welke aspecten daarvoor naar ons idee van belang zijn. We richten ons vooral op de behoeften van professionals en cliënten in de forensische zorg, en op wat zij nodig hebben om verbeteringen in de continuïteit van de forensische zorg te kunnen bewerkstelligen en beter interdisciplinair te kunnen samenwerken. De volgende vier aspecten staan centraal:

- Meer aandacht voor complexiteit van en het bevorderen van interdisciplinair samenwerken.
- Meer inzicht in de behoeften van professionals en cliënten (en hun naasten) op het vlak van continue zorg en begeleiding.
- Gedegen onderzoek naar lopende initiatieven om continuïteit in de keten te verbeteren.
- Actief werken aan een gezamenlijke visie op effectieve verandermodellen voor afbouw van delinquent of ander risicovol gedrag.

**“HET LECTORAAT
WIL SAMEN MET
DE PRAKTIJK EN
HET ONDERWIJS
EEN AANTAL
LEIDENDE PRINCIPES
FORMULEREN.”**

4 / ONDERZOEKSPROGRAMMA

Professionaliteit en continuïteit als thema's onverminderd urgent

De eerder geformuleerde onderzoeksthema's van het lectoraat, Professionaliteit en Continuïteit in de justitiële keten, zijn nog altijd actueel en urgent, zo bleek uit onze gesprekken met het werkveld. Het onderzoeksprogramma van het lectoraat richt zich dan ook met name op deze twee thema's (voor een overzicht van afgeronde en lopende projecten zie: <http://bit.ly/lectoraatJK>). Het lectoraat doet praktijkgericht onderzoek. Dit betekent onderzoek in én met de praktijk. Professionals hebben zelf een actieve rol in het onderzoek, bijvoorbeeld door dingen uit te zoeken en conclusies en adviezen te formuleren. Op die manier kan onderzoek direct bijdragen aan versterking van het professioneel handelen.

Vraagstukken voor de komende jaren

De komende jaren wil het lectoraat een aantal vraagstukken agenderen die zowel het professioneel handelen als de continuïteit voor de cliënt kunnen versterken. Daarbij zullen we ook een aantal lopende onderzoeken verder uitbouwen en verdiepen. Het model over professioneel handelen (zie hoofdstuk 2) biedt een indeling voor de vraagstukken waar wij ons de komende jaren mee bezig willen gaan houden.

Guidelines: wetenschap

Hoe kunnen leidende principes professioneel handelen in de dagelijkse praktijk ondersteunen?

Om goed samen te kunnen werken rond een cliënt, is het noodzakelijk om een gedeelde visie te hebben over afbouw van delinquent of ander risicovol gedrag. Afgeleid van de empirische kennisbasis, en herkenbaar en toepasbaar voor professionals. Het lectoraat wil daaraan bijdragen door samen met de praktijk en het onderwijs een aantal algemene leidende principes te formuleren die forensisch sociale professionals kunnen ondersteunen

in hun dagelijkse werk. Tevens willen we deze principes toetsen op toepasbaarheid en effectiviteit. Dergelijke gedeelde leidende principes kunnen fungeren als professionele ankers voor de professionals in de diverse disciplines. Het RNR-model en kennis over algemene factoren van professionele effectiviteit waaronder de werkalliantie (zie ook Menger, 2018b) kunnen als startpunt fungeren. Deze leidende principes kunnen de basis vormen voor interdisciplinaire samenwerking, scholing en kwaliteitsbeleid.

Hoe kan het lectoraat bijdragen aan goed onderwijs aan forensisch sociale professionals?

Verdergaande versteviging van onderwijs aan (aankomend) forensisch sociale professionals, zowel in verschillende bacheloropleidingen, vakgerichte scholing in het werkveld als op masterniveau blijft van belang. Thema's zoals het inschatten van veiligheid en risico's, het effectief afbouwen van delinquent gedrag, en het opbouwen en onderhouden van een effectieve werkalliantie in het gedwongen kader, kunnen nog beter ingebed worden in verschillende bacheloropleidingen. Het lectoraat zal dit blijven ondersteunen. Opleiding is niet alleen voor forensisch sociale professionals belangrijk, maar ook voor bijvoorbeeld wijkteams, schuldhulpverleners, vrijwilligers en ervaringsdeskundigen. Zij zijn lang niet altijd voldoende opgeleid om veiligheidsrisico's te herkennen.

Mindlines: praktijkervaringen professionals

Hoe kunnen professionals ervaringskennis expliciteren en beter verbinden met empirische kennis?

In hoofdstuk 2 hebben we beschreven dat empirische kennis te weinig wordt toegepast in de praktijk, terwijl dit wel tot aantoonbaar betere resultaten kan leiden. Het formuleren van de hierboven beschreven leidende principes kan een eerste stap zijn om die kennis beter te ontsluiten. De crux is echter dat professionals deze ook daadwerkelijk gaan toepassen in hun dagelijks handelen. Scholing, zowel initieel als tijdens de loopbaan, is daarvoor een eerste noodzakelijke stap. Vervolgens vormt de praktijk een belangrijke leerplek voor professionele ontwikkeling (Ruijters, 2007).

Een relevante vraag is dan hoe we die praktijk daarbij kunnen ondersteunen. Naar ons idee kan gestructureerde reflectie daar een bijdrage aan leveren. Ervaringen van professionals worden op die manier geëxpliciteerd en verbonden met de kennisbasis. Op welke wijze deze reflectie vorm en inhoud kan krijgen, of dit effect heeft op het professioneel handelen en in hoeverre dit bijdraagt aan de afbouw van delinquent of ander risicovol gedrag willen we nader onderzoeken.

Clientlines: ervaringen en voorkeuren cliënt en interactie met professional

Hoe kan de rol van de cliënt en diens netwerk worden versterkt bij de afbouw van delinquent gedrag?

De cliënt als medebeslisser in strafrechtelijke trajecten (bijvoorbeeld binnen het gevangeniswezen, bij de reclassering en in de forensische zorg) is een gebied dat om meer onderzoek vraagt. Evenals de rol die cliënten met hun sociale netwerk zelf kunnen spelen in het vergroten van veiligheid en voorkomen van recidive. Hoe kan de cliënt betrokken worden bij de analyse van risico- en beschermende factoren? Welke rol kunnen cliënt en het sociale netwerk van de cliënt nemen bij de ontwikkeling van een plan van aanpak? Binnen het sociale domein en de jeugdbescherming wordt veel nadruk gelegd op gezamenlijk beslissen en op de eigen kracht en regie van cliënten. Onderzoek naar *desistance* (het stoppen met delinquent gedrag) laat zien dat cliënten zelf, met hun sociale omgeving, een essentiële bijdrage leveren in de stappen richting een delictvrij bestaan (Farrall, 2002; Weijers, 2018). Interventies door professionals kunnen dit proces 'slechts' ondersteunen. Meer inzicht is nodig in de rol die cliënten spelen in het traject van afbouw, en hoe professionals kunnen samenwerken met de cliënt en zijn of haar sociale omgeving om aanwezige krachten en kwaliteiten te benutten. Ook de rol van ervaringsdeskundigen en vrijwilligers kan daarbij worden betrokken en onderzocht.

Hoe kan een effectieve werkalliantie in gedwongen kader verder worden bevorderd?

In haar proefschrift heeft Menger (2018b) belangrijke inzichten beschreven over de werkalliantie tussen cliënt en professional in het reclasseringswerk. Met verschillende lectoraten onderzoeken we momenteel de toepassing van de werkalliantietheorie in verschillende werkvelden waarin sprake is van een gedwongen of semi-gedwongen kader. In dit onderzoek gaan we bij cliënten en professionals na hoe zij het werken met de Alliantie-monitor Gedwongen Kader (WA-GK) ervaren, en of het gebruik van die monitor bij kan dragen aan een beter verloop van het traject. Onderzoek naar de werkalliantie in het gedwongen kader blijft een belangrijk thema voor het lectoraat. Vragen voor vervolgonderzoek zijn onder andere: wat zijn ontwikkelingspatronen in de werkalliantie en wat betekenen deze? Hoe krijgen we goed zicht op de beleving van de cliënt van de werkalliantie? Zijn er verschillen per cliënttype? Hoe kunnen professionals stroefheid op een adequate wijze beïnvloeden? En heeft de werkalliantie effect op recidive? De werkalliantie is tot nu toe onderzocht bij koppels (begeleider en cliënt). In de klinische zorg wordt voornamelijk in leefgroepen gewerkt. Een interessant vraagstuk is of en hoe het concept werkalliantie in groepswerk bruikbaar is.

Hoe kunnen professionals in het justitiële en sociale domein effectief met elkaar samenwerken rond een cliënt?

In hoofdstuk 3 beschreven we dat de verantwoordelijkheid voor ingrijpen op veiligheid steeds meer lokaal is belegd. Dit betekent dat professionals in het forensische werkveld meer gaan samenwerken met sociale professionals en gemeenten. Sociale professionals moeten dus enige kennis hebben van delinquent en risicovol gedrag, en forensische professionals moeten het perspectief en de werkwijze van sociale professionals leren kennen. Elkaar op het juiste moment kunnen vinden en versterken in het werken met delinquenten of gezinnen waarin veiligheidsvragen spelen is een uitdaging. Ook de aansluiting tussen klinische en ambulante forensische zorg en begeleiding blijkt in de praktijk vaak lastig te realiseren. Terwijl dit voor de continuïteit in begeleiding van en

zorg voor cliënten juist essentieel is. Het lectoraat wil zich met name richten op de professionele vragen die samenhangen met een effectieve samenwerking op lokaal niveau. Een effectief traject voor cliënten en continuïteit van zorg zijn daarbij de uitgangspunten. De vraag is hoe professionals van verschillende organisaties en domeinen die bij een cliënt betrokken zijn dit optimaal kunnen realiseren, met en rond de cliënt. Interdisciplinair samenwerken is van belang, maar mogelijk zijn er ook andere manieren.

Personal lines: persoonlijke factoren professionals

Welke persoonlijke kenmerken van professionals zijn van belang voor het forensisch sociale domein?

Er is nog weinig onderzoek gedaan naar bepaalde persoonlijke kenmerken, vaardigheden en attitudes van forensisch sociale professionals, en de mogelijke effecten hiervan op hun werk en in de werkkalliantie. Het is eerst van belang in kaart te brengen welke mogelijke kenmerken een rol spelen. Daarna moeten we bekijken hoe deze kenmerken mogelijk belemmerend of juist bevorderend kunnen werken in de justitiële trajecten. Vervolgens kan ook gekeken worden naar de ondersteuning die beginnende en ervaren professionals nodig hebben om effectief te kunnen blijven werken.

Tot slot

Werken in justitieel kader is een boeiende, maar complexe opdracht met zware verantwoordelijkheden. Het is belangrijk ons te realiseren dat het werken met deze doelgroep ontzettend lastig kan zijn, en dat je niet alles kunt voorkomen. Meer bekendheid over het vak van de forensisch sociale professional in de maatschappij en uitbreiding van opleidingsmogelijkheden zijn nodig om het werkveld verder te verbeteren. Ook speelt mee hoe de maatschappij aankijkt tegen forensische cliënten en (ex-)justitiabelen. Meer kennis, tolerantie en begrip in de maatschappij voor deze mensen kan de resocialisatie bevorderen. Actieve en betrouwbare voorlichting vanuit het veld is daarvoor nodig. Ook hieraan levert het lectoraat de komende jaren graag een bijdrage.

DANKWOORD 47

**LECTORAAT WERKEN
IN JUSTITIEEL KADER** 50

CURRICULA VITAE 52

LITERATUUR 54

COLOFON 59

/ DANKWOORD

Het lectoraat Werken in Justitieel kader bestaat sinds 2008. Van 2008 tot 2018 heeft Anneke Menger als lector de scepter gezwaaid. Onder haar bezielende leiding heeft het lectoraat een belangrijke bijdrage geleverd aan kennisontwikkeling voor de praktijk en versterking van onderwijs voor forensisch sociale professionals. Wij zijn Anneke erkentelijk voor de stevige basis die zij heeft gelegd en voor haar vertrouwen om het lectoraat in onze handen te leggen. Anneke heeft dit uiteraard niet alleen gedaan; samen met een team van gedreven, ambitieuze onderzoekers en docenten is het forensisch sociaal werken duidelijk op de kaart gezet.

Wij danken alle onderzoekers en docenten die bij het lectoraat betrokken zijn voor hun inzet en in het bijzonder Joep Hanrath, Marie-José Geenen, Annelies Sturm, Lianne Kleijer-Kool, Renée Henskens en Gercoline van Beek, die actief met ons hebben meegedacht voor deze openbare les. Verder bedanken we Moniek Zuurbier, Mirjam Kruisselbrink, Richard van Asch en alle anderen die werkzaam zijn (geweest) voor het lectoraat. Samen met hen mogen wij de komende jaren aan de slag om de doelen van het lectoraat verder te verwezenlijken.

Wij danken de drie reclasseringsorganisaties, Reclassering Nederland, Stichting Verslavingsreclassering GGZ en Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering, voor de constructieve samenwerking in de afgelopen jaren en de financiële ondersteuning van dit lectoraat. Daarnaast ook het gevangeniswezen, forensische (verslavings)zorg, justitiële jeugdinrichtingen, Openbaar Ministerie, de brede jeugdbescherming, en alle andere organisaties waarmee het lectoraat samenwerkt. De samenwerking met professionals uit deze organisaties is voor ons bijzonder inspirerend. Hun inbreng is van onschatbare waarde, en ook een belangrijke impuls om te blijven onderzoeken en samen met hen te werken aan kennis die geworteld is in de praktijk.

Het lectoraat Werken in Justitieel Kader werkt nauw samen met het Instituut voor Recht en het Instituut voor Social Work van Hogeschool Utrecht. Ook met het Instituut voor Ecologische Pedagogiek en het Instituut voor Veiligheid zijn de lijnen kort. Wij danken management en docenten van deze instituten voor de inspirerende en constructieve samenwerking. Zo kan kennis uit onderzoek zijn weg vinden naar de opleidingen, en kunnen we expertise die bij de opleidingen aanwezig is inzetten in onderzoek van het lectoraat. Tevens is er jaarlijks een flink aantal studenten die participeren in onderzoek van het lectoraat.

Verder danken wij het College van Bestuur voor het door hen in ons gestelde vertrouwen. Alle leden van het Kenniscentrum Sociale Innovatie (KSI) willen wij bedanken voor de fijne samenwerking, de interessante discussies en het gezamenlijk creëren van een inspirerende omgeving. Naast alle lectoren zijn dat ook de programma-managers Carolien Gelauff-Hanzon en Menno Soentken. Lia van Doorn als directeur van het KSI willen wij hier in het bijzonder noemen voor haar vertrouwen in ons, haar rust en de prettige ondersteuning die ze biedt. Voorts willen wij onze grote waardering uitspreken voor de medewerkers van het KSI-secretariaat Nel van Veenendaal-van Wijk, Helga Veldhuizen en Annemiek Rietbergen, omdat zij altijd voor ons klaarstaan. Hans Bongers danken wij voor de onmisbare ondersteuning op het gebied van financiën.

Vivienne dankt ook alle collega's uit het forensische veld met wie ze al lang samenwerkt, met name binnen De Forensische Zorgspecialisten. Het werken als onderzoeker in de forensisch klinische praktijk is voor haar een onuitputtelijke bron van inspiratie.

/ LECTORAAT WERKEN IN JUSTITIEEL KADER

Richard van Asch (MSW) is docent Social Work en sinds 2017 verbonden aan het lectoraat. Hij participeert in diverse projecten, zoals een onderzoek naar de rol van casemanagers bij DJI. Hij werkte onder andere als sociotherapeut bij de Van der Hoeven Kliniek en rondde de mbo-opleiding Sociaal Pedagogisch Werker, de hbo-opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening en de opleiding Master Social Work af.

Drs. Gercoline van Beek heeft een achtergrond in de sociale wetenschappen en werkt als docent binnen het Instituut voor Social Work. In 2018 startte zij met haar promotieonderzoek naar schuldenproblematiek bij reclasseringscliënten.

Dr. Marie-José Geenen is opgeleid in de andragologie en promoveerde in 2014 in de criminologie op een onderzoek naar de pedagogische alliantie tussen groepsleiders en jongens in een Justitiële Jeugdinstelling. Ze werkt als senior onderzoeker en docent/supervisor aan de HU-bacheloropleiding Social Work en als coördinator van de reflectieve leerlijn bij de masteropleiding Forensisch Sociale Professional. Bij het lectoraat houdt zij zich onder andere bezig met onderzoek naar reflectie.

Dr. Joep Hanrath is maatschappelijk werker en cultureel antropoloog. Hij werkt als senior onderzoeker en hogeschoolhoofddocent bij het Instituut voor Social Work aan de HU. Sinds 2010 is hij als onderzoeker verbonden aan het lectoraat. Hij promoveerde in 2013 op een onderzoek naar het handelen van groepsleiders in Justitiële Jeugdinstellingen. Zijn ambitie is om met studenten wetenschappelijke kennis te ontsluiten voor hun praktijkvragen.

Dr. Renée Henskens is gedragswetenschapper. Zij promoveerde in 2004 op de effectiviteit van bemoeizorg aan chronische crack-verslaafden in de Rotterdamse verslavingszorg. Sinds 2018 is ze

aan het lectoraat verbonden als senior onderzoeker, onder andere als projectleider Werkalliantie in (semi-)gedwongen kader. Daarvoor was zij werkzaam als senior-beleidsmedewerker/gedragswetenschapper bij Reclassering Nederland.

Dr. Lianne Kleijer-Kool is criminoloog en cultureel antropoloog en werkt als senior onderzoeker bij het lectoraat en tevens bij het lectoraat Kennisanalyse Sociale Veiligheid. Daarnaast werkt zij als hogeschoolhoofddocent Integrale Veiligheidskunde en bij de masteropleiding Forensisch Sociale Professional. Zij promoveerde in 2013 op een onderzoek naar multicultureel politiewerk.

Mirjam Krusselbrink werkt als projectcoördinator bij het Kenniscentrum Sociale Innovatie. Bij het lectoraat verzorgt zij de projectcoördinatie van het onderzoeksprogramma naar de Werkalliantie in (semi-) gedwongen kader.

Drs. Annelies Sturm is psycholoog en maatschappelijk werker. Voor het Instituut voor Social Work verzorgt zij onderwijs op het gebied van methodiek en de Werkalliantie in (semi-) gedwongen kader. Daarnaast is zij verbonden aan de masteropleiding Forensisch Sociale Professional. In het kader van haar dissertatie onderzoekt zij de ontwikkeling van de werkalliantie tussen de cliënt en de toezichthouder van de reclassering.

Mr. Moniek Zuurbier is meester in de rechten en werkt als docent (afstudeerfase) HBO-Rechten (Instituut voor Recht) en onderzoeker bij het lectoraat. Daarvoor werkte zij bij het Openbaar Ministerie en in de advocatuur. Zij doet onder andere onderzoek naar sport als middel voor participatie van delinquenten, en naar de 'ruim baan'-ontwikkeling bij reclassering en Openbaar Ministerie.

/ CURRICULA VITAE

Dr. Vivienne de Vogel (1973) is psycholoog en sinds 1998 werkzaam in het forensische veld. Naast haar positie als lector Werken in Justitieel Kader sinds maart 2017 is zij onderzoeker bij De Forensische Zorgspecialisten (DFZS).

In 2005 promoveerde zij op onderzoek naar de waarde van risicotaxatie-instrumenten voor geweld in de forensische psychiatrie. Vervolgens heeft ze zich gericht op het verder verbeteren van risicotaxatie-processen. Zo ontwikkelde ze samen met collega's verschillende risicotaxatie-instrumenten, waaronder de *Structured Assessment of Protective Factors* (SAPROF) voor beschermende factoren en de *Female Additional Manual* (FAM) voor het inschatten van risico's bij vrouwen. Haar onderzoek concentreert zich verder op genderverschillen in de forensische zorg, psychopathie, continuïteit in de keten, werkalliantie, recidive en incidenten tijdens de behandeling. Ze publiceerde over haar werk meer dan honderd artikelen en hoofdstukken in boeken. Ook schreef ze het boek *Geweld door vrouwen. Motieven en verklaringen* uitgegeven door Boom Psychologie en Psychiatrie en bestemd voor het algemeen publiek.

Ze is lid van diverse commissies en besturen in en buiten Nederland, waaronder de programmaraad van het Expertise Centrum Forensische Psychiatrie (EFP), de programmacommissie Kwaliteit Forensische Zorg (KFZ) en de stuurgroep Opleidingshuis 3RO. Ze bekleedde diverse functies bij de International Association of Forensic Mental Health Services (IAFMHS). Ook is ze docent bij de RINO Groep en was ze betrokken bij de oprichting van de Forensische Academie. Ze is vooral geïnteresseerd in onderzoek dat van direct belang is voor de dagelijkse praktijk en concrete handvatten oplevert voor professionals op de werkvloer. Het perspectief en de belangen van forensische cliënten staan wat haar betreft steeds voorop.

Dr. Jacqueline Bosker (1968) is socioloog en sinds 1999 werkzaam in het forensische veld. In eerste instantie als beleidsmedewerker bij Reclassering Nederland. Integreeren van wetenschappelijke kennis over de afbouw van delinquent gedrag in het reclasseringswerk was daarbij een belangrijk speerpunt. Zo was zij onder andere verantwoordelijk voor de ontwikkeling en implementatie van risicotaxatie-instrumenten in het reclasseringswerk. Tevens was zij intensief betrokken bij het programma Terugdringen Recidive, een programma waarin het toepassen van empirische bevindingen over wat wel en niet werkt werd vertaald naar de Nederlandse werkpraktijk.

Sinds 2012 is zij werkzaam bij Hogeschool Utrecht. In eerste instantie als senior onderzoeker bij het lectoraat Werken in Justitieel Kader en hogeschoolhoofddocent bij het Instituut voor Recht. Met collega's heeft zij de masteropleiding Forensisch Sociaal Professionaal ontwikkeld en geïmplementeerd, waar ze nog als docent aan is verbonden. Zij is medeauteur van het methodiekboek *Werken in gedwongen kader, een methodiek voor het forensisch sociaal werk* dat gebruikt wordt als standaardwerk op hogescholen en in het werkveld.

In 2015 is zij gepromoveerd op een proefschrift over gestructureerde beslissingsondersteuning voor reclasseringswerkers bij het beslissen over plannen van aanpak voor reclasseringscliënten. Daarnaast deed zij onderzoek naar onder andere de 'ruim baan'-ontwikkeling bij reclassering, gevangeniswezen en Openbaar Ministerie, en naar de werkwijze van jeugdbeschermers in Midden-Nederland ten aanzien van het inschatten van veiligheid en uitgaan van de eigen kracht en regie van cliënten. Een goede verbinding tussen wetenschap, professional en cliënt in het realiseren van doelen rond veiligheid en afbouw van delinquent gedrag vormt de rode draad in haar werk.

/ LITERATUUR

- Andersson Eiffers Felix (2017).** *Onderzoek naar de beletselen in de continuïteit van zorg voor mensen met gevaarlijk, agressief en ontwrichtend gedrag die geen juridische titel meer hebben.* <http://www.continuiteitvanzorg.nl/>. Geraadpleegd 4 september 2018.
- Andersson Eiffers Felix (2018).** *Samen naar betere zorg voor mensen met (potentieel) gevaarlijk gedrag als gevolg van een psychische stoornis en/of een verstandelijke beperking. Ketenveldnorm voor de levensloopfunctie en beveiligde intensieve zorg.* <https://legacy.vgn.nl/media/5b5aebb7ca791/Ketenveldnorm+beveiligde+zorg+en+levensloopfunctie.pdf>. Geraadpleegd 4 september 2018.
- Beryl, R. & Völlm, B. (2018).** Attitudes to personality disorder of staff working in high and medium secure hospitals. *Personality and Mental Health*, 12 (1), 25-37.
- Bonta, J. & Andrews, D.A. (2017).** *The psychology of criminal conduct* (sixth edition). New Providence, NJ: LexisNexis.
- Bonta, J., Rugge, T., Scott, T., Bourgon, G. & Yessine, A.K. (2008).** Exploring the black box of community supervision. *Journal of Offender Rehabilitation*, 47, 248-270.
- Bosker, J. (2015).** *Linking theory and practice in probation. Structured decision support for case management plans.* Proefschrift Radboud Universiteit Nijmegen. Alphen: Jacqueline Bosker.
- Bosker, J. Hanrath, J. Marks, M. de Boois, M. & Van Egdome, S. (2018).** Onderwijs voor de forensisch sociale professional. In J. Bosker, V. de Vogel & L. Bitter (Red). *Professionele ankers* (pp. 103-110). *Liber Amicorum Anneke Menger*. Utrecht: KSI – Lectoraat Werken in Justitieel Kader, HU.
- Bosker, J., Lünemann, K., Hemrica, J., Smeenk, W. & Bitter, L. (2018).** *SAVE in woord en daad. Een onderzoek naar de toepassing van de SAVE-werkwijze voor (preventieve) jeugdbescherming en jeugdreclassering in Midden-Nederland.* Utrecht: Kenniscentrum Sociale Innovatie. ISBN: 978-90-8928-122-7.
- Bourgon, G., Bonta, J., Rugge, T. & Gutierrez, L. (2010).** Technology transfer: The importance of ongoing clinical supervision in translating 'what works' to everyday community supervision. In F. McNeill, P. Raynor & C. Trotter (Eds.), *Offender supervision. New directions in theory, research and practice* (pp. 91-112). Oxon, UK: Willan Publishing.
- Chadwick, N., Dewolf, A. & Serin, R. (2015).** Effectively training community supervision officers. A meta-analytic review on the impact on offender outcome. *Criminal Justice and Behavior*, 42 (10), 977-989.

- Continuïteit van zorg (2017).** *Continuïteit van zorg. Wegwijzer naar een veilige zorgketen voor patiënt, naaste, organisatie en maatschappij.* Eindrapportage. <http://www.continuiteitvanzorg.nl>. Geraadpleegd 4 september 2018.
- Donker, A. & Hanrath, J. (2016).** *Trajectzorg Op zoek naar het gewone leven.* Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Durnescu, I. (2012).** What matters most in probation supervision: Staff characteristics, staff skills or programme? *Criminology & Criminal Justice*, 12 (2), 193-216.
- Farral, S. (2002).** *Rethinking what works with offenders. Probation, social context and desistance from crime.* Cullompton, UK: Willan Publishing.
- Fluttert, F. (2016).** Risicobeheersing en zelfmanagement via kwetsbare patronen van gedragsontregeling. In Menger, L. Krechtig & J. Bosker. *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk* (derde herziene druk) (pp. 339-352). Amsterdam: SPW.
- Friele, R.D., Bruning, M.R., Bastiaanssen, I.L.W., De Boer, R., Bucx, A.J.E.H., De Groot, J.F., Hageraats, R. (2018).** *Eerste evaluatie Jeugdwet. Na de transitie nu de transformatie.* Den Haag: ZonMw, Reeks evaluatie regelgeving 43.
- Geenen, M. (2017).** *Leren van je ervaringen als professional* (tweede herziene druk). Bussum: Coutinho.
- Gorissen, W. (Red.) (2017).** *Samen lerend doen wat werkt. Een nieuwe kijk op evidence-based practice in zorg en welzijn voor jeugdigen en gezinnen.* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Hermanns, J. & Menger, A. (2009).** *Walk the line. Over continuïteit en professionaliteit in het reclasseringswerk.* Openbare les maart 2009. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Inspectie Justitie en Veiligheid (2017).** *Inspectieonderzoek FPA Roosenburg.* <https://www.inspectie-jenv.nl/Publicaties/brieven/2017/11/27/brief-aan-aventurijn-fpa-roosenburg-over-kwaliteit-en-veiligheid-van-de-zorg-die-fpa-roosenburg-levert-aan-haar-patienten>. Geraadpleegd 4 september 2018.
- Inspectie Justitie en Veiligheid (2017).** *Inspectieonderzoek Aventurijn - FPA Roosenburg.* Den Haag: Inspectie Justitie en Veiligheid.
- Inspectie Justitie en Veiligheid (2018).** *Steekincident FPC De Kijvelanden – Incidentonderzoek door de inspecties Justitie en Veiligheid en Gezondheidszorg en Jeugd.* Den Haag: Inspectie Justitie en Veiligheid.
- Kahneman, D. (2011).** *Ons feilbare denken. Thinking, fast and slow.* Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Business Contact.
- Kahneman, D. & Klein, G. (2009).** Conditions for intuitive expertise: A failure to disagree. *American Psychologist*, 64 (6), 515-526.

- Kamerstukken II 2017/2018, 24587, nr. 723.** *Recht doen, kansen bieden. Naar effectievere gevangenisstraffen.*
- Krechtig, L. (2018).** De professional als kennisbron. In J. Bosker, V. de Vogel & L. Bitter (Red.). *Professionele ankers. Liber Amicorum Anneke Menger* (pp. 33-37). Utrecht: Lectoraat Werken in Justitieel Kader, Hogeschool Utrecht.
- Krechtig, L., Menger, A., Boois, M. de & Zuurbier, M. (2016).** *Zo samen mogelijk naar een gerichte en effectieve aanpak van crimineel gedrag. Een actie-onderzoek bij de werkplaatsen ZSM in midden en Noord-Nederland.* Utrecht: Kenniscentrum Sociale Innovatie, Lectoraat Werken in Justitieel Kader, Hogeschool Utrecht.
- Looff, P. de, Didden, R., Embregts, P. & Nijman, H. (2018).** Burnout symptoms in forensic mental health nurses: Results from a longitudinal study. *International journal of mental health nursing*. <https://doi.org/10.1111/inm.12536>
- Lünnemann, K., Bosker, J., Van Dijk, M., Doornebal, M. & Broekhuizen, J. (2017).** *'Ruim baan' voor betekenisvol reclasseren. Van systeemgestuurd naar inhoudgestuurd.* Utrecht: Hogeschool Utrecht, Kenniscentrum Sociale Innovatie/Verwey-Jonker Instituut.
- McNeill, F. (2009).** *Towards Effective Practice in Offender Supervision. Report 01/09.* Glasgow: The Scottish Centre for Crime & Justice Research.
- Menger, A. (2017).** Professionaliteit als norm in het reclasseringswerk. *Proces*, 96, 131-143.
- Menger, A. (2018a).** *In berekende bezieling. Over professionaliteit in het forensisch sociale werk. Afscheidsrede Anneke Menger 26 april 2018.* Utrecht: Kenniscentrum Sociale Innovatie, Hogeschool Utrecht.
- Menger, A. (2018b).** *De werkalliantie in het gedwongen kader. Onderzocht bij het reclasseringstoezicht.* Academisch proefschrift. Delft: Eburon.
- Menger, A. & Krechtig, L. (2016).** De professional als bron van kennis en van effectiviteit: wie werkt? In Menger, L. Krechtig & J. Bosker. *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk, derde herziene druk* (pp. 97-112). Amsterdam: SPW.
- Menger, A., Krechtig, L. & Bosker, J. (2016).** *Werken in Gedwongen Kader. Methodiek voor Forensisch Sociale Professionals.* Amsterdam: SWP.
- Ministerie van Veiligheid en Justitie (2017).** *Koers en Kansen. Whitepaper. Over de toekomst van de sanctie-uitvoering.* Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.
- Nagtegaal, M.H., Horst, R.P. van der & Schönberger, H.J.M. (2011).** *Inzicht in de verblijfsduur van tbs-gestelden. Cijfers en mogelijke verklaringen.* Den Haag: WODC.
- Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (2018).** *Advies 'Ontwikkelingen en Knelpunten bij Forensisch Psychiatrische Klinieken en Afdelingen'.* Den Haag: RSJ.

- Radema, D., Rest, E. van & Hens, H. (2017).** *Competentieset Forensisch Sociale Professional*. Utrecht: Movisie.
- Reynolds, W., Lauder, W., Sharkey, S., Maciver, S., Veitch, T. & Cameron, D. (2004).** The effects of a transitional discharge model for psychiatric patients. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 11 (1), 82-88.
- Ruijters, M. (2007).** 'Goh, het lijkt net werk...' Het organiseren van informeel leren. *Leren in organisaties*, 14-18.
- Schakelteam personen met verward gedrag (2017).** *Niemand tussen wal en schip: onverminderd urgent. Tussentijdse rapportage Schakelteam voor personen met verward gedrag*. <https://vng.nl/personen-met-verward-gedrag/schakelteam-personen-met-verward-gedrag-niemand-tussen-wal-en-schip>. Geraadpleegd 4 september 2018.
- Schaftenaar, P. (2018).** *Contact gezocht. Relatieel werken en het alledaagse als werkzame principes in de klinische forensische zorg*. Amsterdam: SWP.
- Sperna Weiland, A., Vogelvang, B. & Vosters, N. (2013).** *Ondersteunen van de veerkracht van reclasseringswerkers in Europa. Onderzoeksrapport voor Nederland*. 's Hertogenbosch/Utrecht: Expertisecentrum Veiligheid Avans Hogeschool/Reclassering Nederland.
- Spieris, M., Pelt, M. van, Rest, E. van & Verweij, S. (2017).** *Visie en vakbekwaamheid maken het verschil. Over professionele besluitvorming in het sociaal werk*. Utrecht: Movisie.
- Trotter, C. (2015).** *Working with involuntary clients. A guide to practice* (3rd edition). London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Verheijden, E. & de Lange, M. (2016).** *Wat werkt bij integrale jeugdhulp?* Nederlands Jeugd Instituut.
- Vogel, V. de (2018).** Continuïteit in de justitiële keten: Over knellende kaders, koud-watervrees en witte raven. In J. Bosker, V. de Vogel, & L. Bitter (Red). *Professionele ankers* (pp. 87-96). *Liber Amicorum Anneke Menger*. Utrecht: KSI – Lectoraat Werken in Justitieel Kader, HU.
- Vogel, V. de, Schaftenaar, P. & Clercx, M. (2018).** *Mind the gap. Continuïteit in de forensische keten. Projectvoorstel Kwaliteit Forensische Zorg*. Utrecht: KFZ.
- Weijers, I. (2018).** De invloed van ouders, vriendin en vrienden op desistance from crime. *Proces* (in druk).
- Wieringa, S. & Greenhalgh, T. (2015).** Ten years of mindlines: A systematic review and commentary. *Implementation Science*, 10 (1), 45.
- WODC (2018).** *Monitor nazorg ex-gedetineerden. 5e meting*. Den Haag: WODC.

/ COLOFON

Auteurs

Dr. Vivienne de Vogel & dr. Jacqueline Bosker

Eindredactie

Mariek Hilhorst Tekstredactie en Productiebegeleiding

Fotografie

Femke van den Heuvel

Vormgeving

Vuur, Utrecht

Drukwerk

Grafisch bedrijf Tuijtel, Hardinxveld-Giessendam

Lectoraat Werken in Justitieel Kader, 8 november 2018
Hogeschool Utrecht

Openbare les

Over ankers en verbindingen

Professionaliteit en continuïteit in het forensisch sociale domein

Bezoekadres

Kenniscentrum
Sociale Innovatie
Padualaan 101
3584 CH Utrecht

Postadres

Kenniscentrum
Sociale Innovatie
Postbus 85397
3508 AJ Utrecht

Telefoon

088 481 92 22

E-mail

vivienne.devogel@hu.nl
jacqueline.bosker@hu.nl

Website

www.onderzoek.hu.nl/kenniscentra/sociale-innovatie/werken-in-een-justitieel-kader

ISBN (EAN) 978-90-8928-133-3
November 2018, Hogeschool Utrecht
Kenniscentrum Leren en Innoveren

Op deze uitgave is de CC-BY-NC-licentie van toepassing.
Het is toegestaan om deze uitgave te kopiëren, distribueren,
vertonen en op te voeren, en om afgeleid materiaal te maken dat
op dit werk gebaseerd is zolang dit geen commerciële doeleinden
heeft en uitsluitend als de auteurs vermeld worden als maker:
dr. Vivienne de Vogel & dr. Jacqueline Bosker/Hogeschool Utrecht.

